

Cementiris
de Barcelona
cementiri
és ciutat

Visita al Fossar de la Pedrera

*a càrrec de Nick Lloyd,
guia de Memòria Històrica*

Ajuntament de
Barcelona

1. Portes de ferro (Mare de Déu de Port)

Introducció i apunts sobre l'origen del cementiri de Montjuïc, del Fossar de la Pedrera i el paper del Fossar com a fossa comuna per a persones sense recursos.

2. Entrada al Fossar

Fins l'any 1976, el Fossar es tractava d'un lloc ignorat i oblidat. Les pressions d'un grup de famílies de les víctimes (Associació Pro Memòria als Immolats per la Llibertat de Catalunya) portà finalment a la Generalitat de Catalunya i a l'Ajuntament de Barcelona a dignificar l'espai l'any 1985. El treball el realitzà l'arquitecta municipal Beth Galí. Segons les seves paraules, Galí buscava l'efecte d'un "jardí secret", com els jardins dels claustres gòtics, que invités a la contemplació i a la reflexió.

Es va concebre el projecte com un recorregut pel qual el visitant anés descobrint poc a poc els diferents espais commemoratius, evitant un impacte immediat.

Tenien la referència de memorials com els de Normandia, el memorial dels veterans de la Guerra de Vietnam dissenyada per Maya Lin que es va erigir a Washington al 1982, però el Fossar de la Pedrera tenia unes característiques pròpies que no es volien perdre en la remodelació. Es pretenia portar a terme una intervenció que combinés l'arquitectura amb el paisatge, aspecte que els va fer fixar-se amb exemples com el temple de Hatshepsut a Egipte, on l'estructura arquitectònica es va concebre com una dimensió més de la roca i la muntanya. També es volia formar un espai laic que evités els models triomfalistes i patriòtics.

3. Primera filera de columnes

Veiem dues inscripcions redactades per l'escriptora Maria Aurèlia Capmany. Una fa referència als que foren enterrats aquí per raons de falta de recursos:

"Antiga fossa comuna on fins l'any 1979 foren enterrats els qui no disposaven de sepultura i els qui volgueren expressar llur solidaritat amb els humils i els immolats. La seva tomba és anònima però el seu record ens acompanyarà sempre."

L'altra filera es refereix a les víctimes de la repressió franquista:

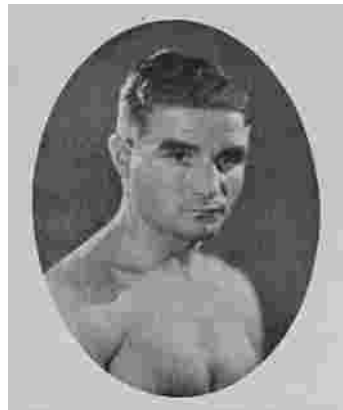
"En aquest Fossar de la Pedrera reposen els qui foren afusellats en el camp de la Bota i altres indrets per les forces feixistes des de l'any 1939. De molts d'ells no en sabrem mai el nom, però el nostre homenatge és per a tots."

Un dies després que Barcelona caigués en mans franquistes el dia 26 de gener de 1939, començaren les execucions organitzades pel nou règim. En els propers anys, 1717 persones van ser executades a la ciutat. Després d'un breu consell de guerra, els condemnats eren afusellats al Camp de la Bota (avui en dia és on es troba el Fòrum) i enterrats al Fossar de la Pedrera.

4. Segona filera de columnes

Aquí entrarem en detall sobre dos víctimes individuals que expliquen diversos aspectes de la repressió.

- Josep Fortuny i Torrens, alcalde de Mollet del Vallès (ERC) durant la guerra. Al gener de 1939 va fugir a França on va estar reclòs al camp de concentració de la platja d'Argelers. Decidí tornar a Espanya per la frontera d'Hendaya on fou detingut. Va ser traslladat a la presó Model de Barcelona, on un judici sumari de pocs minuts el condemnà a mort. Fou executat el dia 16 de juliol de 1939 al Camp de la Bota de Barcelona. Està enterrat aquí.

- Carles Flix Morera, del barri de Gràcia i campió de pes gall de boxe. Es convertí en guardaespalles del President Lluís Companys durant la guerra. Quan Barcelona estava a punt de caure al gener de 1939, Flix es dirigí a la frontera amb França, però decidí tornar pensant que ell no havia fet res per fugir. Al tornar a Barcelona, s'entregà voluntàriament a una comisaria, on va ser detingut, acusat de ser agent secret del SIM (la policia secreta republicana) i brutalment torturat. Fou executat al Camp de la Bota el dia 2 de març de 1939.

5. Escultura La Pietat

Es tracta d'una figura de bronze en forma de pietat clàssica i obra de Ferran Ventura, com a homenatge a tots els executats pel franquisme a Catalunya després de la Guerra Civil. A sota es pot llegir: *Homenatge als immolats per la llibertat a Catalunya*. Confronta la vida, una mare, abraçant la mort, el seu fill. Fou inaugurada el 21 d'octubre de 1984.

6. Memorial de l'Holocaust

Espai on es tracten els 10.000 espanyols que acabaren als camps de concentració nazi, sobretot a Mauthausen, Àustria, i el paper fonamental de Francesc Boix, el jove fotògraf de Poblesec.

7. Col·lecció de memorials

A la part final del Fossar de la Pedrera hi ha una col·lecció de memorials de diferents tipologies que permeten explicar diverses històries. N'hi ha de dedicades a persones afusellades, a bebès morts durant la dècada dels anys setanta als quals no se'ls permetia un enterrament cristià per no haver estat batejats, etc. Al mateix temps, també hi ha una sèrie de memorials dirigits a diferents col·lectius i figures destacades:

- Joan Comorera: Conseller de la Generalitat i fundador del PSUC, del qual les seves restes, no obstant això, descansen al panteó de la seva família al cementiri de Sant Andreu.
- Monument dedicat als brigadistes jueus: “Homenatge als herois jueus caiguts entre els 7.000 voluntaris jueus de tots els països combatents per la llibertat a Espanya entre 1936 i 1939.
- Memorials als internacionals austríacs i un altre dedicat a tots els brigadistes: “Antifeixistes Alemanys, setembre 2001”.
- Hans Beimler: “Hans Beimler, brigadista internacional, caigut per defendre la causa de la llibertat”.
- Als maquis: “A la memòria de tots els guerrillers morts arreu de Catalunya combatent per la llibertat 1939-1955.
- Al PSUC: “Als homes i dones del PSUC que van morir en la lluita antifranquista, per la democràcia, el socialisme i els drets nacionals de Catalunya”.
- Als masons: “A tots els éssers humans que acusats de ser maçons van ser perseguits o assassinats”.

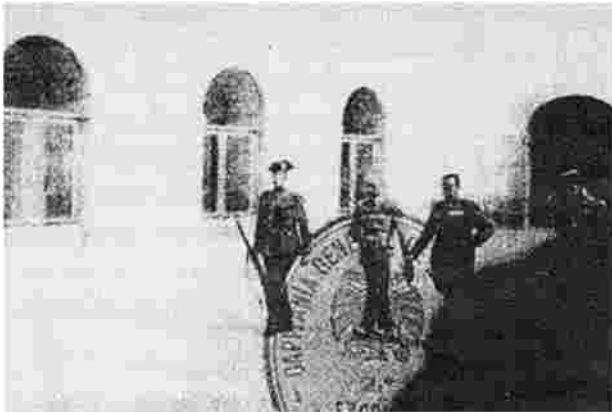
8. Lluís Companys

L'únic memorial que correspon a una tomba real és el de Lluís Companys, President de la Generalitat, executat el 15 d'octubre de 1940 al fossar de Santa Eulàlia del castell de Montjuïc. Les seves últimes paraules van ser: “Per Catalunya”.

Companys fou un dels últims polítics en abandonar Barcelona durant la nit del dia 25 de gener. Després de sopar amb el seu amic Josep Andreu i Abelló, ambdós recorreren amb cotxe els carrers deserts de Barcelona.

Andreu narrà la nit:

Fou una nit que mai oblidaré. El silenci era total, un silenci terrible, com només s'adverteix en el punt culminant d'una tragèdia. Vam anar a la Plaça de Sant Jaume i ens vam acomiadar de la Generalitat i de la ciutat. Eren les 2 de la matinada. L'avantguarda de l'exèrcit nacionalista estava ja al Tibidabo i a prop de Montjuïc. No creiem que tornéssim mai més.

9. Monument a la CNT

Obra en forma de xiprer de l'escultor basc Juanjo Novella on es pot llegir "Als homes i dones de la CNT que van morir en la conquesta de la llibertat i per la revolució social".

10. Nínxol de Salvador Seguí i memorials a Durruti, Ascaso i Ferrer i Guàrdia

Punts essencials per a la memòria de la història de l'anarquisme.

Bibliografia

1. Justícia, no venjança: Els executats pel franquisme a Barcelona (1939-1952), Joan Corbalán Gil, 2008.
2. Del duelo clandestino al recuerdo colectivo: El Fossar de la Pedrera del cementerio de Montjuïc- publicado para el recuerdo de las víctimas de la represión franquista en perspectiva comparada. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2013.

**Cementiris
de Barcelona**
cementiri
és ciutat

Mare de Déu de Port, 56-58
Edifici A, Cementiri de Montjuïc
08038 Barcelona
cbsa@cbsa.cat www.cbsa.cat